

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 18.5.2017
COM(2017) 239 final

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ**

**Ετήσια έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της
ΕΕ το 2016**

{SWD(2017) 162 final}

1. Εισαγωγή

Το 2016, τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι αξίες στις οποίες βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση τέθηκαν σε δοκιμασία. Οι εξελίξεις στα κράτη μέλη έδειξαν ότι ο σεβασμός των αξιών και των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένος.

Η ΕΕ αντιμετώπισε πολλαπλές προκλήσεις: τις συνέπειες της άφιξης πρωτοφανούς αριθμού προσφύγων στα εξωτερικά της σύνορα, οικονομικές ανισορροπίες και μια σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων. Οι άνθρωποι που έχουν πληγεί από πολλαπλές κρίσεις δεν είναι πεπεισμένοι ότι τα παιδιά τους θα είναι σε καλύτερη θέση απ' ό,τι είναι οι ίδιοι. Διερωτώνται αν τα θεσμικά όργανα εξακολουθούν να είναι σε θέση να τους προστατεύουν από τις προκλήσεις και τις απειλές της μετανάστευσης, της χρηματοπιστωτικής αναταραχής και της τρομοκρατίας. Στο πλαίσιο αυτό, ο εθνικισμός, ο λαϊκισμός και η μισαλλοδοξία βρίσκουν πρόσφορο έδαφος να ευδοκιμήσουν και να προβάλουν τον αποκλεισμό και τον απομονωτισμό ως τον μοναδικό τρόπο αντιμετώπισης των τρεχουσών προκλήσεων.

Μέσα σε ένα πλαίσιο αυξανόμενης μισαλλοδοξίας, είναι επίσης σημαντικό η ΕΕ να επιβεβαιώσει με έμφαση και να προωθήσει ίσα δικαιώματα για όλους. Το τρίτο ετήσιο συμπόσιο για τα θεμελιώδη δικαιώματα που θα πραγματοποιηθεί το 2017 θα επικεντρωθεί στην προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών και της ισότητας των φύλων. Θα αποτελέσει ευκαιρία να εξεταστούν η οικονομική και πολιτική χειραφέτηση των γυναικών, τα δικαιώματα των γυναικών στη δημόσια και ιδιωτική ζωή και η καταπολέμηση κάθε μορφής βίας κατά των γυναικών, ενώ το τελευταίο αυτό ζήτημα θα αποτελέσει παράλληλα αντικείμενο στοχοθετημένων δράσεων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Το ευρύτερο τοπίο έχει αντίκτυπο στα θεμελιώδη δικαιώματα στην ΕΕ. Η ΕΕ πρέπει να καταβάλει αποφασιστικές προσπάθειες για την προάσπιση των κοινών της αξιών της δημοκρατίας, των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου ενάντια στις δυνάμεις που επιδιώκουν να δημιουργήσουν πόλωση στις κοινωνίες μας και να θέσουν σε κίνδυνο το μοντέλο της ανοικτής συμμετοχής και της αλληλεγγύης. Τα ευρωπαϊκά και εθνικά θεσμικά όργανα πρέπει να ανακτήσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών αποδεικνύοντας ότι είναι σε θέση να εγγυηθούν την ελευθερία, την ασφάλεια και την ευημερία. Η επιτυχής προστασία και προαγωγή των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών και των κοινών αξιών της ΕΕ θα διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή, και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ θα πρέπει να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση. Ο Χάρτης αποτελεί πολύτιμο εργαλείο στο πλαίσιο αυτό και θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί με τρόπο που αξιοποιεί πλήρως τις δυνατότητές του.

2. Εφαρμογή του Χάρτη της ΕΕ

2.1. Προαγωγή και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Εξασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων για όλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Το 2016 η ΕΕ ανέλαβε διάφορες πρωτοβουλίες προκειμένου να δώσει υπόσταση στα δικαιώματα του Χάρτη προς όφελος των πολιτών της ΕΕ. Στόχος ορισμένων εξ αυτών ήταν η διασφάλιση της ισονομίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η Επιτροπή συμμετείχε, για παράδειγμα, σε δημόσια διαβούλευση για την ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού «**πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων**»¹. Με βάση τα κοινωνικά δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη, ο πυλώνας θα στηρίξει την εύρυθμη και δίκαιη λειτουργία των αγορών εργασίας και των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας. Θα αντιμετωπίσει ζητήματα καίριας σημασίας για τους πολίτες, όπως οι ίσες ευκαιρίες και η ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, οι δίκαιες συνθήκες εργασίας και η επαρκής και βιώσιμη κοινωνική προστασία.

Επιπλέον, δημιουργήθηκε ευρωπαϊκή πλατφόρμα με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας² και, ως εκ τούτου, για τη διασφάλιση του σεβασμού του **δικαιώματος σε δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας** (άρθρο 31 του Χάρτη).

Το 2016 αναλήφθηκαν δράσεις για την προώθηση του **δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή** (άρθρο 7 του Χάρτη):

- Η Επιτροπή πρότεινε νέους κανόνες βάσει του κανονισμού «Βρυξέλλες Ια» οι οποίοι, αφού εγκριθούν, θα βελτιώσουν την προστασία των παιδιών στο πλαίσιο διασυνοριακών διαφορών γονικής μέριμνας που σχετίζονται με την επιμέλεια³.
- Εκδόθηκαν δύο νέοι κανονισμοί με σκοπό να διευκολυνθούν τα διεθνή ζευγάρια –είτε αυτά είναι έγγαμα είτε τελούν σε σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης– στην καθημερινή διαχείριση των περιουσιακών τους στοιχείων και στον διαχωρισμό αυτών σε περίπτωση διαζυγίου ή θανάτου ενός εκ των συντρόφων⁴.

¹ Τα αποτελέσματα της διαβούλευσης, η οποία πραγματοποιήθηκε μεταξύ του Μαρτίου και του Δεκεμβρίου του 2016, αποτελούν επί του παρόντος αντικείμενο εξέτασης και θα τροφοδοτήσουν την πρόταση της Επιτροπής για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Περισσότερες πληροφορίες διατίθενται στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_el

² Απόφαση (ΕΕ) 2016/344 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, περί δημιουργίας ευρωπαϊκής πλατφόρμας με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας προς την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας, ΕΕ L 65 της 11.3.2016, σ. 12-20.

³ Πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών (αναδιατύπωση), COM(2016) 411 final της 30.6.2016.

⁴ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1103 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 2016, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα της διεθνούς δικαιοδοσίας, του εφαρμοστέου δικαίου και της αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων σε ζητήματα περιουσιακών σχέσεων των συζύγων, ΕΕ L 183 της 8.7.2016, σ. 1–29· κανονισμός (ΕΕ) 2016/1104 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 2016, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα της διεθνούς δικαιοδοσίας, του εφαρμοστέου δικαίου και της αναγνώρισης και εκτέλεσης

Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (άρθρα 47 και 48 του Χάρτη) απέκτησε συγκεκριμένη ισχύ με την έκδοση μιας σειράς οδηγιών: σχετικά με το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του⁵, σχετικά με τη δικαστική αρωγή⁶ και τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά⁷. Η τελευταία οδηγία, καθώς και οι νέοι κανόνες του κανονισμού «Βρυξέλλες Ια» θα έχουν επίσης θετικό αντίκτυπο στα **δικαιώματα του παιδιού** (άρθρο 24 του Χάρτη).

Η Επιτροπή εγκαινίασε μια πλατφόρμα ηλεκτρονικής επίλυσης διαφορών⁸, η οποία βοηθά τους καταναλωτές να επιλύουν εξωδικαστικά τις διαφορές τους με εμπόρους της ΕΕ που αφορούν ηλεκτρονικές αγορές, με οικονομικό, απλό και ταχύ τρόπο, σε οποιαδήποτε επίσημη γλώσσα της ΕΕ, ενισχύοντας έτσι την **προστασία των καταναλωτών** (άρθρο 38 του Χάρτη).

Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των προσώπων στην ΕΕ και αλλού

Ένας ακόμη βασικός τομέας εστίασης το 2016 ήταν η **προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα** (άρθρο 8 του Χάρτη). Η έκδοση του γενικού κανονισμού για την προστασία δεδομένων (ΓΚΠΔ)⁹ και της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων που αφορά τις αστυνομικές αρχές και τις αρχές ποινικής δικαιοσύνης¹⁰ αποτέλεσε σημαντικό βήμα προόδου στον συγκεκριμένο τομέα.

Ο ΓΚΠΔ ενισχύει και εκσυγχρονίζει τους υφιστάμενους κανόνες: οι πολίτες θα διαθέτουν ευκολότερη πρόσβαση στα δικά τους δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, δικαίωμα στη φορητότητα των δεδομένων, σαφώς προσδιορισμένο «δικαίωμα στη λήθη» και ορισμένα δικαιώματα που εφαρμόζονται σε περίπτωση παραβίασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο ΓΚΠΔ υποχρεώνει επίσης τις εταιρείες και τους οργανισμούς να ενημερώνουν άμεσα την εθνική εποπτική αρχή για τυχόν σοβαρές παραβιάσεις δεδομένων, ώστε οι χρήστες να μπορούν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα.

αποφάσεων σε ζητήματα περιουσιακών σχέσεων των καταχωρισμένων συντρόφων, ΕΕ L 183 της 8.7.2016, σ. 30–56.

⁵ Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, ΕΕ L 65 της 11.3.2016, σ. 1–11.

⁶ Οδηγία (ΕΕ) 2016/1919 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου 2016, σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητούμενους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, ΕΕ L 297 της 4.11.2016, σ. 1–8.

⁷ Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, ΕΕ L 132 της 21.5.2016, σ. 1–20.

⁸ Διατίθεται στον δικτυακό τόπο: <https://webgate.ec.europa.eu/odr/main/index.cfm?event=main.home.chooseLanguage>

⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων), ΕΕ L 119 της 4.5.2016, σ. 1–88.

¹⁰ Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ΕΕ L 119 της 4.5.2016, σ. 89–131.

Περαιτέρω, ο ΓΚΠΔ, ως ενιαία νομική πράξη της ΕΕ, θεσπίζει ένα ενιαίο σύνολο κανόνων, ούτως ώστε τα φυσικά πρόσωπα να απολαμβάνουν την ίδια προστασία ανεξαρτήτως του τόπου στον οποίο βρίσκονται στην ΕΕ.

Η οδηγία (ΕΕ) 2016/680 έχει ως στόχο να καθιερωθεί αποτελεσματική ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των εθνικών αρχών επιβολής του νόμου και να διασφαλιστεί ότι τα δεδομένα των θυμάτων, των μαρτύρων καθώς και των υπόπτων για αξιόποινες πράξεις θα προστατεύονται δεόντως κατά την ποινική έρευνα ή την εφαρμογή μέτρων επιβολής του νόμου. Κάθε επεξεργασία δεδομένων στην ΕΕ για λόγους επιβολής του νόμου θα πρέπει να συμμορφώνεται με τις αρχές της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και της νομιμότητας και να παρέχει κατάλληλες εγγυήσεις για τα πρόσωπα.

Παράλληλα με την ενισχυμένη αυτή προστασία εντός της ΕΕ, η Επιτροπή διασφάλισε επίσης την επαρκή προστασία των δεδομένων εκτός της ΕΕ. Τον Ιούλιο του 2016 εξέδωσε την απόφαση περί επάρκειας όσον αφορά την **ασπίδα προστασίας της ιδιωτικής ζωής ΕΕ-ΗΠΑ**, με την οποία εξασφαλίζεται η ελεύθερη ροή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για εμπορικούς σκοπούς μεταξύ εταιρειών της ΕΕ και των ΗΠΑ που έχουν πιστοποιηθεί στο πλαίσιο της ασπίδας προστασίας της ιδιωτικής ζωής, διασφαλίζοντας παράλληλα το θεμελιώδες δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων.

Ένα ακόμη ορόσημο ήταν η σύναψη, τον Δεκέμβριο, της **συμφωνίας-πλαίσιου**¹¹ μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ, η οποία προβλέπει υψηλό επίπεδο προστασίας των δεδομένων για κάθε διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ της ΕΕ και των Ηνωμένων Πολιτειών στο πλαίσιο της αστυνομικής ή δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις.

Προστασία των δικαιωμάτων των πλέον ευάλωτων

Σε δύσκολους καιρούς, τα πρόσωπα τα οποία συνήθως πλήττονται περισσότερο είναι εκείνα που είναι περισσότερο ευάλωτα. Η αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος, και ειδικότερα η διασφάλιση της προστασίας του **δικαιώματος ασύλου** (άρθρο 18 του Χάρτη) και του σεβασμού της **αρχής της μη επαναπροώθησης** (άρθρο 19 του Χάρτη), αποτέλεσε έναν ακόμη σημαντικό τομέα εστίασης της ΕΕ το 2016. Σε συνέχεια της ανακοίνωσής της για τη **μεταρρύθμιση του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (ΚΕΣΑ)**¹² που εκδόθηκε τον Απρίλιο του 2016, η Επιτροπή πρότεινε τροποποιήσεις στους υφιστάμενους κανόνες με στόχους:

¹¹ Συμφωνία μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την προστασία των πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα για την πρόληψη, τη διερεύνηση, την ανίχνευση και τη δίωξη ποινικών αδικημάτων· http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/dp-umbrella-agreement_en.pdf.

¹² Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο με τίτλο «Μεταρρύθμιση του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου και προώθηση των νόμιμων οδών προς την Ευρώπη», COM(2016) 197 final της 6.4.2016.

i) την καθιέρωση ενός πιο δίκαιου και βιώσιμου συστήματος κατανομής των αιτούντων άσυλο μεταξύ των κρατών μελών (πρόταση αναδιατύπωσης του κανονισμού του Δουβλίνου)¹³ και τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής του συστήματος αυτού (πρόταση αναδιατύπωσης του κανονισμού Eurodac)¹⁴.

ii) τη μεγαλύτερη εναρμόνιση των διαδικασιών ασύλου και των προτύπων διεθνούς προστασίας, με σκοπό τη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας και υποδοχής και επαρκών εγγυήσεων για τους αιτούντες άσυλο σε ολόκληρη την ΕΕ, καθώς και τη μείωση των παράτυπων δευτερογενών μετακινήσεων (πρόταση κανονισμού για τις διαδικασίες ασύλου¹⁵, πρόταση κανονισμού για τις απαιτήσεις αναγνώρισης¹⁶ και πρόταση αναδιατύπωσης της οδηγίας για τις συνθήκες υποδοχής¹⁷).

iii) τη διευκόλυνση μιας κοινής προσέγγισης για την ασφαλή και νόμιμη άφιξη στην ΕΕ προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας, επιδεικνύοντας αλληλεγγύη προς τις χώρες που φιλοξενούν μεγάλο αριθμό εκτοπισθέντων (πρόταση κανονισμού για τη θέσπιση πλαισίου της Ένωσης για την επανεγκατάσταση¹⁸).

iv) τη μετατροπή της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο σε αυτόνομο οργανισμό της ΕΕ με ενισχυμένη εντολή για την αντιμετώπιση τυχόν διαρθρωτικών αδυναμιών του συστήματος ασύλου της ΕΕ (πρόταση κανονισμού σχετικά με τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο)¹⁹.

Η προαγωγή και προστασία των **δικαιωμάτων του παιδιού** (άρθρο 24 του Χάρτη) βρέθηκαν στο επίκεντρο της νομοθετικής αυτής δράσης. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στα ασυνόδευτα παιδιά σε βασικούς τομείς, όπως η αξιολόγηση του συμφέροντος του παιδιού, το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού σε διαδικασίες ασύλου και η διασφάλιση κατάλληλων συνθηκών υποδοχής και αποτελεσματικής επιτροπείας²⁰. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση της Επιτροπής για την προστασία όλων των παιδιών-μεταναστών ήταν το βασικό θέμα του 10ου ετήσιου ευρωπαϊκού φόρουμ για τα δικαιώματα του παιδιού που πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο²¹. Τον Δεκέμβριο του 2016, η

¹³ COM(2016) 270.

¹⁴ [COM\(2016\) 272](#).

¹⁵ [COM\(2016\) 467](#).

¹⁶ [COM\(2016\) 466](#).

¹⁷ COM(2016) 465.

¹⁸ COM(2016) 468.

¹⁹ COM(2016) 271.

²⁰ Επισκόπηση των τροποποιούμενων και προτεινόμενων διατάξεων για την προστασία των παιδιών που περιέχονται στις προαναφερόμενες νομοθετικές προτάσεις διατίθεται στη διεύθυνση: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/rights_child/ceas_provision_on_children_table_updated.pdf.

²¹ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=34456. Σε συνέχεια των εργασιών αυτών εκδόθηκε στις 12 Απριλίου 2017 η ανακοίνωση με τίτλο «Η προστασία των παιδιών-μεταναστών» [COM(2017) 211 final].

Επιτροπή πρότεινε την ενίσχυση του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν²², με την οποία θα βελτιωθεί η ικανότητα των υπαλλήλων των υπηρεσιών επιβολής του νόμου και των συνοριοφυλάκων να εντοπίζουν αγνοούμενα παιδιά, μεταξύ άλλων και στο πλαίσιο της μετανάστευσης.

Πρώτωση ανοικτών και ανεκτικών κοινωνιών, απαλλαγμένων από τον ρατσισμό

Το τρέχον κλίμα έχει οδηγήσει σε αύξηση του **ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας κατά εθνοτικών, θρησκευτικών και άλλων μειονοτήτων** σε ολόκληρη την Ευρώπη²³. Η κατάσταση αυτή επηρεάζει πολλά θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη, μεταξύ των οποίων η απαγόρευση διακρίσεων (άρθρο 21), το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια (άρθρο 1), το δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου (άρθρο 3) και το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 2).

Η Επιτροπή παρείχε στα κράτη μέλη, στην κοινωνία των πολιτών, στους οργανισμούς της ΕΕ και σε διεθνείς οργανισμούς μια πλατφόρμα²⁴ για την εξεύρεση βελτιωμένων λύσεων έναντι των εγκλημάτων μίσους και της ρητορικής μίσους. Έμφαση δόθηκε

- στην καταγραφή και συλλογή δεδομένων σχετικά με περιπτώσεις εγκλημάτων μίσους σε όλα τα κράτη μέλη·
- στην ενίσχυση της παροχής στήριξης στα θύματα· και
- στην αντιμετώπιση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο.

Παράλληλα με την υποστήριξη αυτή σε επίπεδο πολιτικής, η Επιτροπή συνέχισε επίσης τους διμερείς διαλόγους με τα κράτη μέλη σχετικά με τα σημαντικά κενά που παρατηρούνται στη μεταφορά της νομοθεσίας της ΕΕ στο εθνικό τους δίκαιο²⁵, με αποτέλεσμα διάφορα κράτη μέλη να τροποποιήσουν την ποινική τους νομοθεσία.

²² http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4402_el.htm.

²³ Από έρευνα που πραγματοποίησε το 2013 ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προέκυψε ότι σε χώρες όπως η Ουγγαρία, η Γαλλία και το Βέλγιο ποσοστό έως και 48 % των αποκριθέντων σκέφτονταν να μεταναστεύσουν διότι δεν ένιωθαν πλέον ασφαλείς ως Εβραίοι <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu-member-states-experiences-and>. Τα τεμένη άρχισαν να αποτελούν αντικείμενο αστυνομικής προστασίας σε διάφορα κράτη μέλη, ενώ οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών ανέφεραν απότομη αύξηση των περιστατικών κατά μουςουλμάνων το 2014 και το 2015 σε χώρες όπως η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία και το Βέλγιο, συμπεριλαμβανομένων βίαιων επιθέσεων σε βάρος μουςουλμάνων γυναικών που φορούσαν μαντίλες. Οι επιθέσεις και τα περιστατικά ρητορικής μίσους με στόχο αιτούντες άσυλο και μετανάστες αυξάνονται, όπως και οι επιθέσεις και οι απόπειρες εμπρησμού κέντρων φιλοξενίας προσφύγων. Μετά το δημοψήφισμα που διεξήχθη στο Ηνωμένο Βασίλειο τον Ιούνιο του 2016 παρατηρήθηκε κύμα μίσους κατά ατόμων και ομάδων λόγω της εθνικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, ενώ οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών αναφέρουν αύξηση της εχθρότητας εναντίον των Ρομά και ατόμων αφρικανικής καταγωγής σε διάφορα κράτη μέλη. Το 2017 ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων θα δημοσιεύσει την έρευνα EU MIDIS2 (Έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις εθνοτικές μειονότητες και τις διακρίσεις 2) με την οποία θα καταστεί δυνατή η σύγκριση των τάσεων που παρατηρούνται στις εμπειρίες διαφόρων μειονοτικών ομάδων.

²⁴ Ομάδα υψηλού επιπέδου της ΕΕ για την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και άλλων μορφών μισαλλοδοξίας· βλέπε: http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=51025.

²⁵ Απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου.

Για τον περιορισμό της εξάπλωσης της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο και για την ενίσχυση της θέσης των νέων παραγόντων των μέσων επικοινωνίας, η Επιτροπή κατέληξε στις 31 Μαΐου σε συμφωνία με το Facebook, το Twitter, το YouTube και τη Microsoft σχετικά με έναν **κώδικα συμπεριφοράς για την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο**²⁶. Οι εταιρείες δεσμεύτηκαν, μεταξύ άλλων:

- να εξετάζουν σε λιγότερο από 24 ώρες την πλειονότητα των θεμελιωμένων ειδοποιήσεων που λαμβάνουν από πολίτες και από την κοινωνία των πολιτών για απόσυρση παράνομου περιεχομένου που υποκινεί δημοσίως τη βία και το μίσος· και
- να αξιολογούν τις εν λόγω ειδοποιήσεις και με βάση τις εθνικές διατάξεις ποινικού δικαίου που μεταφέρουν τη νομοθεσία της ΕΕ στο εθνικό δίκαιο.

Η Επιτροπή παρακολουθεί στενά την πρόοδο που σημειώνεται στη συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών, τα κράτη μέλη και τις εταιρείες ΤΠ και τον Δεκέμβριο παρουσίασε τα πρώτα αποτελέσματα²⁷.

Η προώθηση του γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας, της κριτικής σκέψης και της ισορροπημένης ανάπτυξης επιχειρηματολογίας σε επίπεδο βάσης αποτελούν πρόσθετες κύριες δράσεις τις οποίες στηρίζει η ΕΕ για την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας στο διαδίκτυο και εκτός διαδικτύου, σε συνδυασμό με την εκπαίδευση (βλέπε ενότητα 4).

2.2. Διασφάλιση του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οργανισμοί της Ένωσης πρέπει να συμμορφώνονται με τον Χάρτη σε όλες τις δράσεις τους· σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης, μπορεί να ασκηθεί προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Η Επιτροπή καταβάλλει πολλές προσπάθειες για την ενσωμάτωση της διάστασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δηλαδή για τη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού τους σε όλες τις οικείες νομοθετικές προτάσεις και προτάσεις πολιτικής.

Η νέα **οδηγία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας**, επί της οποίας το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο κατέληξαν σε συμφωνία τον Δεκέμβριο του 2016²⁸, αποτελεί αντιπροσωπευτικό παράδειγμα της εν λόγω ενσωμάτωσης. Περιλαμβάνει ρητή –μοναδική στο είδος της– ρήτρα για τα θεμελιώδη δικαιώματα, ενώ παράλληλα λήφθηκαν υπόψη διάφορες πτυχές των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την κατάρτιση και τη διαπραγματευτική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένης της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας των παρεμβάσεων στα δικαιώματα της ελεύθερης

²⁶ Διατίθεται στον δικτυακό τόπο: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf.

²⁷ Η πρώτη αξιολόγηση του νέου κώδικα συμπεριφοράς διατίθεται στη διεύθυνση: http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-50/factsheet-code-conduct-8_40573.pdf

²⁸ Οδηγία (ΕΕ) 2017/541, της 15ης Μαρτίου 2017.

κυκλοφορίας, της προστασίας των δεδομένων και της ελευθερίας έκφρασης (άρθρα 45, 8 και 11 του Χάρτη). Λήφθηκαν επίσης δεόντως υπόψη οι αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιόποινων πράξεων και ποινών (άρθρο 49 του Χάρτη) και τα δικαιώματα των θυμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής (άρθρο 47 του Χάρτη). Η εκ των υστέρων αξιολόγηση της οδηγίας θα καλύψει επίσης τον αντίκτυπό της στα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες.

Το 2016 η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση επικαιροποίησης του **κανονισμού για τον έλεγχο από την ΕΕ των εξαγωγών** ευαίσθητων ειδών (διπλής χρήσης)²⁹. Ο κανονισμός παρέχει ισχυρό πλαίσιο για τον έλεγχο των εξαγωγών τεχνολογίας κυβερνοεπιτήρησης όταν υπάρχει κίνδυνος να χρησιμοποιηθεί για την τέλεση σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Επιπλέον, με βάση πρόταση της Επιτροπής, οι κανόνες της ΕΕ που απαγορεύουν τις εξαγωγές και εισαγωγές αντικειμένων δυνάμενων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή ή για βασανιστήρια σε άλλες χώρες ενισχύθηκαν μέσω της έγκρισης, τον Νοέμβριο, τροποποίησης του **κανονισμού κατά των βασανιστηρίων**³⁰.

Η ενσωμάτωση επεκτείνεται και σε άλλους τομείς, όπως η χρήση της χρηματοδότησης της ΕΕ. Το 2016 η Επιτροπή εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές για τη διασφάλιση της τήρησης του Χάρτη κατά την εφαρμογή των **ευρωπαϊκών διαρθρωτικών και επενδυτικών ταμείων**³¹ από τα κράτη μέλη.

Όσον αφορά τη **μετανάστευση**, στο πλαίσιο της κοινής έρευνας του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή σχετικά με εκτίμηση των επιπτώσεων που θα έχει στα ανθρώπινα δικαιώματα η δήλωση ΕΕ-Τουρκίας της 18ης Μαρτίου 2016, η Επιτροπή ανέφερε ότι θα συνεχίσει να παρακολουθεί στενά την εφαρμογή της δήλωσης, μεταξύ άλλων και όσον αφορά τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο στην ΕΕ όσο και στην Τουρκία³².

Η προσχώρηση της ΕΕ στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου εξακολουθεί να αποτελεί προτεραιότητα για την Επιτροπή, λαμβανομένης ιδίως υπόψη της σχετικής νομικής υποχρέωσής της βάσει της Συνθήκης. Η προσχώρηση θα ενισχύσει τις κοινές μας αξίες, θα βελτιώσει την αποτελεσματικότητα του δικαίου της ΕΕ και θα εντείνει τη συνοχή της

²⁹ Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Σεπτεμβρίου 2016, περί ενωσιακού συστήματος ελέγχου των εξαγωγών, της μεταφοράς, της μεσιτείας, της τεχνικής βοήθειας και της διαμετακόμισης ειδών διπλής χρήσης, COM(2016) 616 final.

³⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/2134 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 2016, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1236/2005 του Συμβουλίου για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυνάμενων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, ΕΕ L 338 της 13.12.2016, σ. 1.

³¹ ΕΕ C 269 της 23.7.2016, σ. 1.

³² Στη διάταξη (της 28ης Φεβρουαρίου 2017) που εξέδωσε στις υποθέσεις T-192/16, T-193/16 και T-257/16, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η δήλωση ΕΕ-Τουρκίας δεν μπορεί να θεωρηθεί μέτρο που ελήφθη από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ή από οποιοδήποτε άλλο θεσμικό ή άλλο όργανο ή οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (σκέψη 71).

προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ. Ωστόσο, η γνωμοδότηση που εξέδωσε το ΔΕΕ τον Δεκέμβριο του 2014 (με την οποία το σχέδιο συμφωνίας προσχώρησης του 2013 κηρύχθηκε μη συμβατό με τις Συνθήκες) έθεσε διάφορα σημαντικά και σύνθετα ερωτήματα τα οποία απαιτούν τη διεξαγωγή νέων διαπραγματεύσεων επί διαφόρων σημείων του σχεδίου. Η Επιτροπή, με την ιδιότητα του διαπραγματευτή της ΕΕ, διερευνά λύσεις για την αντιμετώπιση των διαφόρων ζητημάτων που τέθηκαν από το Δικαστήριο στην αρμόδια ομάδα εργασίας του Συμβουλίου.

2.3. Αύξηση της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τον Χάρτη

Προκειμένου να ασκούν πλήρως τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, οι πολίτες πρέπει να γνωρίζουν ποια είναι αυτά τα θεμελιώδη δικαιώματα. Πρέπει επίσης να γνωρίζουν πού πρέπει να απευθυνθούν σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων τους. Τον Οκτώβριο του 2016 η Επιτροπή εγκαινίασε τον **οδηγό για τα θεμελιώδη δικαιώματα**³³, ένα διαδικτυακό εργαλείο το οποίο παρέχει σχετική βοήθεια στους πολίτες.

Σε διάσκεψη που διοργανώθηκε από την ολλανδική προεδρία τον Φεβρουάριο του 2016 σχετικά με την «Εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ στο πλαίσιο των εθνικών πολιτικών» (The national policy application of the EU Charter of Fundamental Rights), προτάθηκαν διάφορες βέλτιστες πρακτικές και εργαλεία ώστε να διευκολύνονται οι εθνικές αρχές στην αξιολόγηση του πότε και με ποιον τρόπο πρέπει να εφαρμόζουν τον Χάρτη κατά την ανάπτυξη εθνικών πολιτικών και νομοθεσίας.

Επιπλέον, η Επιτροπή χρησιμοποιεί κονδύλια της ΕΕ για τη στήριξη έργων και δικτύων τα οποία αναλύουν την εθνική νομολογία που αφορά τον Χάρτη και παρέχουν κατάρτιση στους επαγγελματίες νομικούς σχετικά με την εφαρμογή του.

Σε συνέχεια της έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη που εκπόνησε το 2015 η Επιτροπή, το Συμβούλιο εξέδωσε τον Ιούνιο συμπεράσματα σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη³⁴ και τον Δεκέμβριο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε ψήφισμα σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση³⁵. Οι συζητήσεις στο Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνέβαλαν στην αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τις εξελίξεις και τις προκλήσεις όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ΕΕ.

2.4 Έλεγχος των θεσμικών οργάνων της ΕΕ από το Δικαστήριο

³³ Το εν λόγω εργαλείο, το οποίο βασίζεται στο εργαλείο «Clarity» που ανέπτυξε ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, εντάσσεται πλέον στη διαδικτυακή πύλη της ευρωπαϊκής ηλεκτρονικής δικαιοσύνης, https://e-justice.europa.eu/content_where_to_turn_for_help-459-el.do?init=true

³⁴ Διατίθεται στον δικτυακό τόπο: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10005-2016-INIT/el/pdf>

³⁵ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2016, σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2015 [2016/2009(INI)].

Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις *Ledra Advertising* και *Μαλλής και Μαλλή*³⁶, το Δικαστήριο απέρριψε σε δεύτερο βαθμό τις προσφυγές ακύρωσης και αποζημίωσης που κατέθεσαν πολίτες και επιχειρήσεις κατά της μείωσης της αξίας των καταθέσεών τους σε δύο τράπεζες στην Κύπρο. Η μείωση αυτή είχε συμφωνηθεί στο πλαίσιο του μνημονίου κατανόησης που είχε υπογραφεί το 2013 μεταξύ των κυπριακών αρχών και του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. Το Δικαστήριο τόνισε ότι ο Χάρτης εφαρμόζεται στα θεσμικά όργανα της ΕΕ ακόμη και όταν ενεργούν εκτός του νομικού πλαισίου της ΕΕ. Επισήμανε ότι η Επιτροπή πρέπει να διασφαλίζει ότι ένα μνημόνιο κατανόησης συνάδει με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη. Ο περιορισμός του δικαιώματος ιδιοκτησίας (άρθρο 17 του Χάρτη) ήταν δικαιολογημένος λαμβανομένου υπόψη του επιδιωκόμενου σκοπού, δηλαδή της διασφάλισης της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος της ζώνης του ευρώ συνολικά και του άμεσου κινδύνου οικονομικής ζημίας τον οποίο θα διέτρεχαν οι καταθέτες σε περίπτωση πτώχευσης των δύο τραπεζών. Κατέληξε επομένως στο συμπέρασμα ότι δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι η Επιτροπή είχε συμβάλει σε παραβίαση του Χάρτη.

3. Εφαρμογή του Χάρτη στα και από τα κράτη μέλη

3.1. Εξελίξεις στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου

Ο Χάρτης εφαρμόζεται στα κράτη μέλη μόνο όταν αυτά εφαρμόζουν το δίκαιο της ΕΕ. Ως εκ τούτου, για την κίνηση διαδικασιών επί παραβάσει κατά κρατών μελών σχετικά με παραβιάσεις του Χάρτη απαιτείται να έχει αποδειχθεί επαρκής σύνδεση με το δίκαιο της ΕΕ.

Ωστόσο, ακόμη και όταν ενεργούν εκτός του πλαισίου εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να σέβονται τις αξίες στις οποίες στηρίζεται η Ένωση. Ειδικότερα, το κράτος δικαίου αποτελεί προϋπόθεση για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το 2014 η Επιτροπή θέσπισε ένα πλαίσιο με στόχο την αντιμετώπιση καταστάσεων εμφάνισης συστημικών απειλών κατά του κράτους δικαίου οι οποίες δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά μέσω ασφαλιστικών δικλείδων σε εθνικό επίπεδο ή μέσω των υφιστάμενων μέσων (ειδικότερα μέσω των διαδικασιών επί παραβάσει) σε επίπεδο ΕΕ³⁷.

Τα γεγονότα στην Πολωνία όσον αφορά ιδίως το Συνταγματικό Δικαστήριο οδήγησαν την Επιτροπή στην έκδοση σύστασης τον Ιούλιο του 2016³⁸ και συμπληρωματικής σύστασης τον Δεκέμβριο του

³⁶ Υποθέσεις C-8-10/15P και C-105-109/15P.

³⁷ Ανακοίνωση «Ένα νέο πλαίσιο της ΕΕ για την ενίσχυση του κράτους δικαίου», COM(2014) 158 final, 19.3.2014.

³⁸ Σύσταση (ΕΕ) 2016/1374 της Επιτροπής, της 27ης Ιουλίου 2016, σχετικά με το κράτος δικαίου στην Πολωνία· C/2016/5703· ΕΕ L 217 της 12.8.2016, σ. 53-68.

2016³⁹ με βάση το συγκεκριμένο πλαίσιο. Το γεγονός ότι η νομιμοποίηση, η ακεραιότητα και η εύρυθμη λειτουργία του Συνταγματικού Δικαστηρίου επηρεάζονται αρνητικά παρεμποδίζει τον αποτελεσματικό έλεγχο της συνταγματικότητας. Η αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής αποτελεί ζήτημα κοινού ενδιαφέροντος. Η ίδια η λειτουργία της Ένωσης τίθεται σε κίνδυνο εάν η αρχή του κράτους δικαίου δεν γίνεται πλέον σεβαστή σε ένα από τα κράτη μέλη της.

Τον Οκτώβριο του 2016 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε ψήφισμα σχετικά με τη θέσπιση μηχανισμού της ΕΕ για τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα⁴⁰. Η Επιτροπή επιδοκίμασε τον συνολικό στόχο του ψηφίσματος, ο οποίος είναι να διασφαλιστεί η τήρηση και εφαρμογή των κοινών αξιών της ΕΕ⁴¹. Η Επιτροπή θεωρεί, ωστόσο, ότι θα πρέπει να γίνεται η καλύτερη δυνατή χρήση των υφιστάμενων μέσων, με παράλληλη αποφυγή των αλληλεπικαλύψεων. Μια σειρά υφιστάμενων εργαλείων και φορέων παρέχει ήδη ένα σύνολο συμπληρωματικών και αποτελεσματικών μέσων για την προώθηση και την προάσπιση των κοινών αξιών. Η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να εκτιμά και να αξιοποιεί αυτά τα μέσα. Μία από τις βασικές ιδέες του Κοινοβουλίου ήταν να ενισχυθεί, συμπεριλαμβανομένου σε εθνικό επίπεδο, η προσβασιμότητα και η προβολή των διαφόρων υφιστάμενων δεδομένων και εκθέσεων σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα κράτη μέλη. Η Επιτροπή επιδοκίμασε το σκεπτικό αυτό, καθώς πολυάριθμοι άλλοι φορείς –μεταξύ των οποίων το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Επιτροπή της Βενετίας, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA) και ΜΚΟ– συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με το κράτος δικαίου, τη δημοκρατία και τα θεμελιώδη δικαιώματα στα κράτη μέλη.

3.2 Παροχή καθοδήγησης από το Δικαστήριο στα κράτη μέλη

Το ΔΕΕ συνέχισε (στο πλαίσιο του συστήματος των παραπομπών για προδικαστικές αποφάσεις) να παρέχει καθοδήγηση στους εθνικούς δικαστές σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής και την ερμηνεία του Χάρτη.

Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις *Tele2 Sverige AB*⁴² και *Tom Watson κ.λπ.*⁴³, το Δικαστήριο εξέτασε νόμους σε δύο κράτη μέλη βάσει των οποίων απαιτούνταν η γενική και χωρίς διάκριση διατήρηση των δεδομένων κίνησης και των δεδομένων θέσης όλων των συνδρομητών και των εγγεγραμμένων χρηστών η οποία αφορούσε όλα τα μέσα ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Το δικαστήριο έκρινε ότι οι νόμοι αυτοί περιόριζαν τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ιδιωτική ζωή και στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρα 7 και 8 του Χάρτη). Δεδομένης της ευρείας εμβέλειας και

³⁹ Σύσταση (ΕΕ) 2017/146 της Επιτροπής, της 21ης Δεκεμβρίου 2016, σχετικά με το κράτος δικαίου στην Πολωνία συμπληρωματική προς τη σύσταση (ΕΕ) 2016/1374· C/2016/8950· ΕΕ L 22 της 27.1.2017, σ. 65-81.

⁴⁰ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2016 σχετικά με τη θέσπιση μηχανισμού της ΕΕ για τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα.

⁴¹ Συζήτηση στην ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2016.

⁴² C-203/15.

⁴³ C-698/15.

των περιορισμένων διασφαλίσεών τους, κανένας από τους περιορισμούς αυτούς δεν θεωρήθηκε δικαιολογημένος, ακόμη και στις περιπτώσεις που ο σκοπός ήταν η καταπολέμηση του σοβαρού εγκλήματος. Ωστόσο, ο σκοπός αυτός μπορεί να δικαιολογήσει τη στοχευμένη διατήρηση των δεδομένων κίνησης και των δεδομένων θέσης, υπό την προϋπόθεση ότι η διατήρηση των δεδομένων περιορίζεται σε ό,τι είναι απολύτως αναγκαίο όσον αφορά τις κατηγορίες διατηρούμενων δεδομένων, τα μέσα επικοινωνίας που επηρεάζονται, τα πρόσωπα των οποίων τα δεδομένα διατηρούνται καθώς και το διάστημα διατήρησης.

Στην υπόθεση **GS Media BV**⁴⁴ το Δικαστήριο αποφάνθηκε σχετικά με την **τοποθέτηση υπερσυνδέσμων** στο πλαίσιο του θεμελιώδους δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης (άρθρο 11 του Χάρτη). Μια εταιρεία μέσω επικοινωνίας είχε τοποθετήσει στον ιστότοπό της υπερσύνδεσμο ο οποίος κατήθυνε τους επισκέπτες σε ιστότοπους στους οποίους είχαν αναρτηθεί φωτογραφίες διάσημου ατόμου που είχαν ληφθεί από το περιοδικό *Playboy*. Δεδομένου ότι ο κάτοχος του δικαιώματος του δημιουργού δεν είχε επιτρέψει τη δημοσίευση των φωτογραφιών στους συγκεκριμένους ιστότοπους, η εκδότρια εταιρεία του περιοδικού ισχυρίστηκε ότι η τοποθέτηση των υπερσυνδέσμων συνιστούσε παραβίαση του δικαιώματος του δημιουργού. Η εταιρεία μέσω επικοινωνίας συνέχισε να καθιστά διαθέσιμους τους συγκεκριμένους ή παρόμοιους υπερσυνδέσμους, ενώ ορισμένοι από τους παλαιούς υπερσυνδέσμους κατέστησαν μη διαθέσιμοι. Με βάση την εφαρμοστέα οδηγία της ΕΕ για το δικαίωμα του δημιουργού⁴⁵, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι κάθε παρουσίαση έργου στο κοινό πρέπει να έχει επιτραπεί από τον κάτοχο του δικαιώματος του δημιουργού. Έκρινε ότι η τοποθέτηση, χωρίς την άδεια του κατόχου του δικαιώματος του δημιουργού, υπερσυνδέσμων προς έργα στους επίμαχους ιστότοπους συνιστούσε «παρουσίαση στο κοινό». Αναγνώρισε, ωστόσο ότι, σε μεμονωμένες περιπτώσεις, μπορεί να είναι δύσκολο για το πρόσωπο που τοποθετεί τον σύνδεσμο να εξακριβώσουν αν έχει χορηγηθεί άδεια. Με βάση τα ανωτέρω, πρέπει να επιτυγχάνεται κατάλληλη ισορροπία μεταξύ του δικαιώματος του κατόχου του δικαιώματος του δημιουργού και του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης του προσώπου που τοποθετεί τον σύνδεσμο. Ωστόσο, όταν το πρόσωπο αυτό γνωρίζει ή όφειλε να γνωρίζει τις παραβιάσεις του δικαιώματος του δημιουργού, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, οι ενέργειές του συνιστούν «παρουσίαση στο κοινό» χωρίς τη συγκατάθεση του κατόχου του δικαιώματος του δημιουργού.

Η απόφαση που εκδόθηκε στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις **Aranyosi** και **Caldararu**⁴⁶ αφορούσε την υποχρέωση των κρατών μελών να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον

⁴⁴ C-160/15.

⁴⁵ Οδηγία 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, ΕΕ L 167 της 22.6.2001, σ. 10-19.

⁴⁶ C-404/15, C-659/15.

Χάρτη, και ειδικότερα την **απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας**, κατά την εκτέλεση **ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης**. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, βάσει του άρθρου 4 (το οποίο κατοχυρώνει απόλυτο δικαίωμα), εάν οι αρχές εκτέλεσης έχουν στη διάθεσή τους πληροφορίες οι οποίες μαρτυρούν πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης λόγω των συνθηκών κράτησης στο κράτος μέλος έκδοσης, πρέπει να εκτιμούν αν υπάρχει τέτοιος κίνδυνος όσον αφορά το οικείο πρόσωπο κατά τη λήψη απόφασης εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης. Εφόσον αποδειχθεί η ύπαρξη κινδύνου σχετικά με το συγκεκριμένο πρόσωπο, η εκτέλεση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης πρέπει να αναβληθεί και μπορεί να ματαιωθεί αν η ύπαρξη κινδύνου εξακολουθεί να μην μπορεί να αποκλειστεί εντός εύλογης προθεσμίας. Κατά την αξιολόγηση του κινδύνου, η αρμόδια για την εκτέλεση αρχή λαμβάνει δεόντως υπόψη το θεμελιώδες **δικαίωμα του προσώπου στην ελευθερία** και την αρχή του **τεκμηρίου αθωότητας** (άρθρα 6 και 48 του Χάρτη).

3.3. Εθνική νομολογία που παραπέμπει στον Χάρτη

Οι εθνικοί δικαστές εξακολουθούν να διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ⁴⁷ διαπίστωσε ότι το 2016 τα εθνικά δικαστήρια συνέχισαν να ανατρέχουν στον Χάρτη για καθοδήγηση και έμπνευση, ακόμη και σε σημαντικό αριθμό αποφάσεων που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ.

Τα **δικαιώματα του παιδιού** (άρθρο 24 του Χάρτη) κατείχαν κεντρική θέση. Μια υπόθεση ενώπιον δικαστηρίου του Ηνωμένου Βασιλείου⁴⁸ αφορούσε Νιγηριανό υπήκοο ο οποίος διέμενε στο Ηνωμένο Βασίλειο για 25 έτη. Οι κόρες του (ηλικίας 13 και 11 ετών) ήταν υπήκοοι του Ηνωμένου Βασιλείου. Ο Νιγηριανός υπήκοος προσέφυγε κατά διαταγής απέλασης που εκδόθηκε για λόγους δημόσιας τάξης. Το δικαστήριο ανέτρεψε την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, κρίνοντας ότι δεν είχε αναγνωρίσει την ύπαρξη του δικαιώματος των παιδιών να διατηρούν τακτικά προσωπικές σχέσεις και απευθείας επαφές με τους δύο γονείς τους, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον τους (άρθρο 24). Η συγκεκριμένη διάταξη του Χάρτη ερμηνεύθηκε ως «αυτοτελής» δικαίωμα στο πλαίσιο του δικαίου στον τομέα της μετανάστευσης.

Σε μια άλλη υπόθεση, σουηδικό δικαστήριο χρησιμοποίησε το άρθρο 24 του Χάρτη ως τη μόνη νομική πηγή για την ερμηνεία του εθνικού ποινικού δικαίου κατά τρόπο φιλικό προς τα παιδιά⁴⁹. Η συνήθης ποινή που επιβάλλεται σε πρόσωπα τα οποία διευκολύνουν την είσοδο αλλοδαπού στη

⁴⁷ Ετήσια έκθεση για το 2016 του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που πρόκειται να δημοσιευτεί τον Μάιο του 2017.

⁴⁸ Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Εφετείο διοικητικών διαφορών, τμήμα μετανάστευσης και ασύλου) *Adebayo Abdul κατά Secretary of State for the Home Department*, [2016] UKUT 106 (IAC).

⁴⁹ *Skåne και Blekinge*, Εφετείο, υπόθεση B 7426-15, απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2016.

Σουηδία έναντι χρηματικού ανταλλάγματος είναι φυλάκιση διάρκειας τριών έως τεσσάρων μηνών. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη υπόθεση, το δικαστήριο αναγνώρισε ότι κίνητρο του ενδιαφερομένου ήταν η επιθυμία να βοηθήσει παιδιά. Επέβαλε μόνο ποινή με αναστολή, σε συνδυασμό με παροχή κοινωνικών εργασιών, με βάση το άρθρο 24 του Χάρτη και την υποχρέωση των κρατικών αρχών να λαμβάνουν υπόψη το συμφέρον του παιδιού.

4. Κύριο θέμα: Ετήσιο συμπόσιο του 2016 για τα θεμελιώδη δικαιώματα «Πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης και δημοκρατία»

Το ετήσιο συμπόσιο για τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελεί μοναδικό χώρο για τη διεξαγωγή διαλόγου που προωθεί την αμοιβαία συνεργασία και την πολιτική δέσμευση για την προαγωγή και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ. Αποτελεί ευκαιρία προσδιορισμού και υλοποίησης συγκεκριμένων δράσεων πολιτικής σχετικά με επίκαιρα ζητήματα που αφορούν τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Στο πλαίσιο του δεύτερου ετήσιου συμποσίου (17-18 Νοεμβρίου 2016), διερευνήθηκαν, από την πλευρά των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οι πολλαπλοί δεσμοί μεταξύ της ελευθερίας και πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης και της δημοκρατίας⁵⁰. Εθνικοί και ενωσιακοί φορείς χάραξης πολιτικής, διεθνείς οργανισμοί και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, αρχισυντάκτες, δημοσιογράφοι, εθνικές ρυθμιστικές αρχές, εκπρόσωποι διαφόρων ενώσεων δημοσιογράφων και μέσων ενημέρωσης και εταιρειών ΤΠ, ακαδημαϊκοί, δικαστές και άλλοι ασκούντες νομικά επαγγέλματα διατύπωσαν προτάσεις για την ανάληψη βασικών δράσεων από όλους τους εμπλεκόμενους, οι οποίες αποτυπώθηκαν στα συμπεράσματα του συμποσίου που δημοσιεύθηκαν λίγο αργότερα από την Επιτροπή⁵¹.

Μεταξύ των θεμάτων ήταν η προστασία της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης και της ανεξαρτησίας τους από πολιτικές και οικονομικές πιέσεις. Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν τη σημασία της ανεξαρτησίας των ρυθμιστικών αρχών των μέσων ενημέρωσης και ζήτησαν την ταχεία έγκριση της νομοθετικής πρότασης της Επιτροπής για την τροποποίηση της οδηγίας για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων⁵².

⁵⁰ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=31198

⁵¹ http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-50/2016-fundamental-colloquium-conclusions_40602.pdf

⁵² Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών της αγοράς, COM(2016) 287 final, 25.5.2016.

Ένας άλλος τομέας συζήτησης ήταν η ενίσχυση της θέσης των δημοσιογράφων και η προστασία τους από πιέσεις, απειλές, σωματική βία και ρητορική μίσους. Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν ότι είναι σημαντικό να καταπολεμηθεί η ατιμωρησία για εγκλήματα και εκδηλώσεις μίσους κατά δημοσιογράφων, ιδιαίτερα γυναικών. Μεταξύ των δράσεων παρακολούθησης περιλαμβάνονται η χρηματοδότηση από την ΕΕ έργων για την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, την προστασία των δημοσιογράφων και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο. Τον Νοέμβριο του 2016 η Επιτροπή δρομολόγησε εκστρατεία σε επίπεδο ΕΕ και ένα έτος στοχευμένων δράσεων για την καταπολέμηση και πρόληψη της βίας κατά των γυναικών⁵³, συμπεριλαμβανομένων των εργαζόμενων στα μέσα ενημέρωσης.

Οι συμμετέχοντες εξέτασαν επίσης τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που προκύπτουν στο περιβάλλον των συγκλινόντων μέσων ενημέρωσης. Συζητήθηκε ο ρόλος της δεοντολογικής δημοσιογραφίας και του γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας, καθώς και η οικονομική βιωσιμότητα του ποιοτικού Τύπου και της ερευνητικής δημοσιογραφίας. Εξετάστηκε επίσης ο αντίκτυπος που μπορεί να έχει η χρήση αλγορίθμων ή η διάδοση ψευδών ειδήσεων στην πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης και στη διεξαγωγή τεκμηριωμένου δημοκρατικού διαλόγου. Στις δράσεις παρακολούθησης περιλαμβάνονται η χρηματοδότηση του γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας, η στήριξη του προσδιορισμού δεοντολογικά ορθών πρακτικών για την προώθηση της ποιοτικής ενημέρωσης και η δρομολόγηση εκτίμησης επιπτώσεων και δημόσιας διαβούλευσης⁵⁴ από την Επιτροπή σχετικά με την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος.

5. Συμπέρασμα

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην ΕΕ και αλλού δημιουργούν σοβαρές απειλές για τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η Επιτροπή παραμένει σε επαγρύπνηση και προσηλωμένη στην παροχή υψηλού επιπέδου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ. Θα ενισχύσει τις δράσεις της προκειμένου να διασφαλίζεται ότι όλες οι νομοθετικές προτάσεις και δράσεις της ΕΕ είναι πλήρως συμβατές με τον Χάρτη. Στόχος της είναι να εξασφαλίσει ότι όλοι οι φορείς που δεσμεύονται από τον Χάρτη θα συνεχίσουν να τον τηρούν.

Είναι προφανής η σημασία του συστήματος ελέγχων και εξισορροπήσεων στις δημοκρατικές κοινωνίες, ιδίως ο βασικός ρόλος που διαδραματίζουν τα ανώτατα και τα συνταγματικά δικαστήρια στην προάσπιση των κοινών αξιών της ΕΕ· ο ρόλος αυτός πρέπει να στηριχθεί, με πλήρη σεβασμό της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας. Η εξωτερική ανεξάρτητη εποπτεία (μεταξύ άλλων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) έχει ουσιώδη σημασία στις δημοκρατικές κοινωνίες. Ο βασικός ρόλος που διαδραματίζουν οι οργανώσεις της κοινωνίας των

⁵³ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3946_en.htm.

⁵⁴ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54254.

πολιτών στην ανανέωση της δέσμευσης υπέρ της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων θα πρέπει να διαφυλάσσεται και να διατηρείται.